

УДК: 316.77(477+470+73)

**Ціннісні характеристики концепту PR / ПІАР / ПІІАР:
методика дослідження**

Ваніна Г.В.

*Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
annet_vanina@inbox.ru*

У статті аналізується асоціативний підхід у вивченні специфіки образів мовної свідомості представників певного лінгвосоціуму. На прикладі методики вивчення ціннісних характеристик концепту PR / ПІАР / ПІІАР показується алгоритм дослідження образів мовної свідомості, позитивних та негативних оцінок носіїв англійської (американський варіант), української та російської мов.

Ключові слова: асоціативний експеримент, концепт, мовна свідомість, ціннісний компонент, семантична зона.

Зв'язки між мовою та когнітивним сприйняттям дійсності людиною продовжують знаходитись у центрі уваги лінгвістів. Для отримання повної інформації щодо вербалізації того чи іншого поняття мовні дані можуть бути доповнені “суб’єктивними дефініціями”, які моделюються під час асоціативного лінгвістичного експерименту, що використовується для виявлення специфіки образів мовної свідомості представників певного лінгвосоціуму.

Образ свідомості, асоційований зі словом, – це одна з небагатьох спроб описати знання, що вживаються комунікантами при створенні та сприйнятті мовленнєвих повідомлень. Ім’я (слово, тіло знака) – це та культурна рамка, яка накладається на індивідуальний досвід кожної людини, яка пройшла соціалізацію в певній культурі [9, с. 32].

Метою статті є висвітлення методики дослідження ціннісних характеристик концепту PR / ПІАР / ПІІАР за допомогою асоціативного лінгвістичного експерименту, особливостей його функціонування в американській, українській, російській лінгвокультурах.

Заявлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- проаналізувати наукові підходи до вивчення асоціативних зв’язків слова;
- виявити особливості вираження ціннісного компонента концепту PR / ПІАР / ПІІАР на основі асоціативних реакцій, здобутих у результаті проведення вільного асоціативного експерименту з носіями трьох мов.

У сучасній мовознавчій науці дослідники (О. Озалецька, Ю. Караулов, Й. Стернін, Р. Фрумкіна, В. Маслова, Н. Уфимцева та ін.) дійшли висновку, що певні семантичні процеси можна пояснити за допомогою законів асоціації, психологічні та психолінгвістичні методи суттєво доповнюють картину, що отримана в результаті вивчення семантики слів і способів їх групування власне лінгвістичними методами.

Так, на думку О. Залевської, поняття асоціативного підходу сформувалося в ході специфічної внутрішньої структури, глибинної моделі зв’язків та відношень, яка складається в людини через мовлення та мислення, лежить в основі “когнітивної організації” її всебічного досвіду й може бути виявлена через аналіз асоціативних

зв'язків слова [3, с. 164]. Про оціночну роль результатів асоціативного експерименту (АЕ) говорив Ю. Караулов, підкреслюючи, що “спостереження над складом і співвідношенням асоціативно-вербальних мереж різних мов можуть наблизити нас до розуміння особливостей бачення світу та його оцінки національною мовною свідомістю” [5, с. 191]. АЕ дає багатий матеріал для міжкультурних досліджень, дозволяє виявити як загальні характеристики, так і специфіку зв'язку між словами в умовах різних культур. Такі дослідники, як Ю. Степанов, В. Телія, В. Маслова, В. Карасик, С. Воркачов, Н. Красавський стверджують, що саме концепт як семантичне утворення злінгвокультурною своєрідністю відображає менталітет мовної особистості певної етнокультури. Підтримує цю думку і В. Манакін, зауважуючи, що концепти “складають частину когнітивної пам'яті слів, пов'язують смислові характеристики словесного знака із системою традицій і духовних цінностей народу” [6, с. 27]. Тому зіставлення асоціативних полів на слово-стимул (ім'я концепту) у носіїв різних мов і культур сприяє виділенню як універсальних тенденцій, так і встановити зумовлених чинниками мови й культури в мовленнєвій поведінці.

Підвищений інтерес учених галузі лінгвістики та психолінгвістики (І. Марковіна, Д. Терехова, Г. Мартинович, К. Мізін, Т. Попова, С. Мартінек, О. Горошко, В. Сулімов, Н. Сегал та ін.) до вивчення мовної свідомості свідчить про актуальність та роль АЕ у дослідженні концептів.

Активізуючись у свідомості завдяки певним асоціативним зв'язкам, концепт сам має здатність асоціюватися з вербальними, символічними чи подієвими феноменами, відомими всім членам етнокультурного соціуму. Вважаємо, що концептуальний аналіз був би неповним без даних АЕ, оскільки “концепт тісно пов'язаний із асоціативним полем слова” [1, с. 359].

Саму методику АЕ розуміємо як “прийом, спрямований на виявлення асоціацій, що склалися в індивіда внаслідок його попереднього досвіду” [2, с. 16], асоціацію – як зв'язок між певними об'єктами або явищами, заснований на особистому, суб'єктивному досвіді. Цей досвід може формуватися саме культурою, до якої належить індивід, його знаннями, досвідом. Через асоціації в АЕ ми апелюємо до глибин людської психіки. Вивчення процесу асоціювання, тобто спробу представлення ментальної інформації у вербальній формі, дозволяє будувати гіпотетичні моделі та припущення про сукупність певним чином структурованих концептуальних і перцептивних знань про соціальну практику піару.

АЕ також є джерелом не тільки лінгвістичної та психологічної, а й соціально-психологічної та соціологічної інформації. Дані про семантичні поля структурують “асоціативні профілі” [10, с. 211], характерні для тієї чи іншої культури, а також стереотипи мислення, що склалися в комунікативному досвіді спільноти. Впровадження цього методу дає можливість уникнути тлумачення певного концепту суто через призму особистого досвіду дослідника, оскільки береться матеріал, одержаний від різноманітних носіїв певної мови й культури.

Міжмовні дослідження матеріалів АЕ сприяють вирішенню певних лінгвістичних завдань, одержані результати створюють базу для виявлення лінгвокультурних особливостей асоціативної поведінки.

Вивчення універсальних і специфічних тенденцій в організації асоціативних полів концепту PR / ПІАР / ПІАР та способів їх реалізації в межах англійської (американський варіант), української, російської мов і культур потребує розробки міжкультурного порівняльного аналізу та вироблення єдиних критеріїв обробки експериментальних даних.

Загальні вимоги до організації комплексного міжмовного й міжкультурного порівняння з використанням експериментальних методик сформульовані відомим психолінгвістом О. Залевською. Вони скерували процес вільного асоціативного

експерименту (BAE) з використанням слів-стимулів англ. *PR / public relations*; укр. *піар*; рос. *пиар*. Основними вимогами до експериментів у лінгвістиці науковець назвала такі:

- послідовна опора на психолінгвістичну теорію, яка за своєю суттю є інтегральною теорією, що ставить своїм завданням вивчення та витлумачення особливостей функціонування мови як належності індивіда;

- детальна попередня розробка комплексної програми міжкультурних порівнянь із чітким формулюванням конкретних завдань дослідження, вимог до відбору матеріалу, до вибору експериментальних методик і до аналізу та інтерпретації результатів експериментів;

- підготовка інструктивних матеріалів для проведення експериментів при збереженні певних єдиних вимог до відбору інформантів, умов роботи тощо;

- загальний аналіз та інтерпретація отриманих результатів як бази для подальшого розвитку психолінгвістичної теорії і для розробки нових комплексних програм міжетнічних порівнянь [4, с. 203].

Метою проведеного BAE є дослідження універсальних і національно-культурних складових наповнення концепту PR / ПІАР / ПІІАР, особливості його функціонування в американській, українській, російській лінгвокультурах та з'ясування його ціннісної значущості для носіїв цих мов.

Заявлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- виявити, яким чином вербалізується концепт PR / ПІАР / ПІІАР у свідомості представників англо-, україно-, російськомовних спільнот;

- розробити типологію асоціативних полів (АП) досліджуваного концепту;

- з'ясувати структуру ціннісного компонента концепту PR / ПІАР / ПІІАР у досліджуваних мовах, яка представлена польовим нашаруванням у термінах ядра й периферії;

- визначити спільні та відмінні ознаки сприйняття слів-стимулів *PR / public relations*; *піар*; *пиар* різними лінгвосвідомостями.

Вирішення поставлених завдань дозволить встановити здатність концепту PR / ПІАР / ПІІАР вступати в різноманітні асоціативні зв'язки та утворювати їх, наявність структурованого асоціативного поля з ядром та периферією, розгалуженого асоціативного ґешталту, тобто встановити його асоціативний потенціал. Відповідно, різноманітність асоціативного потенціалу концепту PR / ПІАР / ПІІАР зумовлює його ціннісну значимість у межах певної мовної спільноти.

У центрі уваги дослідження є вербально виражені ментальні поняття, що знаходяться у відношенні асоціативних зв'язків один з одним та утворюють асоціативні поля, тобто серед отриманих результатів було упорядковано множини мовних одиниць, що поєднані зі словом-стимулом асоціативними зв'язками, які притаманні як окремому індивіду, так і мовному колективу. Такі множини, за тлумаченням Л. Чернейко та В. Долінського [11, с. 32], є асоціативними полями. Усередині полів відбувається організація мовних реакцій навколо слова-стимула, завдяки чому воно розширює своє значення.

Структуризацію отриманих АП проводимо за допомогою термінів ядра концепту та периферії. До ядра відносяться прототипні прошарки, найчастотніші реакції, первинні найбільш яскраві образи. Цей образ є одиницею універсального предметного коду. Навколо ядра групуються так звані базові прошарки (зони). Більш абстрактні ознаки складають периферію концепту, на якій знаходиться його інтерпретаційне поле, одиниці якого виражають інтерпретацію окремих концептуальних ознак. BAE є практичним підтвердженням пошарової будови концепту та є достатньо ефективним методом дослідження концепту в цілому або його певної ознаки.

Побудова ядра та периферії ціннісного компонента концепту PR / ПІАР / ПІАР здійснено на базі кількісного плану вираження від найчастотніших реакцій, що входять до ядра, до менш частотних, що складають його периферію.

Для подальшого аналізу отриманих реакцій, спираючись на праці Д. Терехової, І. Марковіної, К. Данилової, у роботі було використано “асоціативні гешталти” для структурування асоціативного поля слова-стимулу. “Асоціативний гештальт” виявляється, коли компоненти групи асоціативного зв’язку семантично пов’язані з певними характеристиками, групуються навколо декількох реакцій, які позначають певний набір образів підсвідомості (концептів). Структурування асоціативного поля у вигляді “гешталта” дозволяє врахувати всі реакції в полі, у тому числі поодинокі [7, с. 119].

Асоціативні гешталти АП стимулів англ. *PR / public relations*; укр. *піар*; рос. *пиар* поділено на семантичні зони, які передають ядерні та базові когнітивні ознаки концепту PR / ПІАР / ПІАР в англійській, українській, російській мовах.

Особливості вираження ціннісного компонента концепту PR / ПІАР / ПІАР характеризується наявністю як спільних семантичних зон: ‘діяльність, засоби переконування та інформування’; ‘досягнення становища, відомості’; ‘суспільство, встановлення зв’язків та комунікацій’; ‘негативна оцінка’, ‘журналістика’, ‘гроші’, ‘політика’, ‘незрозумілість’, так і відмінних, що представлені тільки серед реакцій українських і російських інформантів: ‘колір, світло’, ‘походження’. В українському асоціативному полі представлено ще семантичні зони ‘персоналії’, ‘предмети’, ‘необхідність’.

Отже, ціннісний компонент у структурі концепту PR / ПІАР / ПІАР є позитивною чи негативною оцінкою піар-комунікації, його основою є асоціативні характеристики, здобуті у результаті проведення вільного асоціативного експерименту з носіями трьох мов.

Перспективою подальших досліджень вважаємо використання запропонованої методики вивчення ціннісних характеристик концепту PR / ПІАР / ПІАР у дослідженні інших концептів.

Список літератури

1. Антология концептов / [под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина]. — М. : Гнозис, 2007. — 512 с.
2. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Елена Игоревна Горошко. — М. : Институт языкознания РАН. — Харьков : РА – Каравелла, 2001. — 316 с.
3. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / Александра Александровна Залевская. — М. : РГУ, 2000. — 382 с.
4. Залевская А. А. Психолингвистические исследования. Слово. Текст : Избранные труды / Александра Александровна Залевская. — М., 2005. — 543 с.
5. Караулов Ю. Н. Показатели национального менталитета в ассоциативно-вербальной сети / Ю. Н. Караулов // Языковое сознание и образ мира. — М. : Ин-т языкознания РАН, 2000. — С. 191-206.
6. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / Владимир Николаевич Манакин. — К. : Знання, 2004. — 326 с.
7. Марковина И. Ю., Данилова Е. В. Специфика языкового сознания русских и американцев: опыт построения “ассоциативного гешталта” текстов оригинала и перевода / И. Ю. Марковина, Е. В. Данилова // Языковое сознание и образ мира [Отв. ред. Н. В. Уфимцева]. — М., 2000. — С. 116-132.

8. Стернин И. А. Концепты и лакуны / И. А.Стернин, Г. В. Быкова // Языковое сознание : формирование и функционирование [отв. ред. Н. В. Уфимцева]. — М., 1998. — С. 57.
9. Терехова Д. І. “Асоціативний гештальт” як інструмент структурування асоціативного поля / Д. І. Терехова // Проблеми зіставної семантики. Зб. наук. статей. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2005. — Вип.7. — С. 31-35.
10. Уфимцева Н. В. Языковое сознание и образ мира славян / Н. В. Уфимцева // Языковое сознание и образ мира. — М. : Ин-т языкознания РАН, 2000. — С. 207-219.
11. Чернейко Л. О. Имя СУДЬБА как объект концептуального и ассоциативного анализа / Л. О. Чернейко, В. А. Долинский // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 9. — М., 1996. — № 6. — С. 21-41.

Ваніна Г.В. Ценностные характеристики концепта PR/ПІАР/ПІІАР: методика исследования // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2014. – Том 27 (66). № 1. Ч.1 – С. 50-54

В статье анализируется ассоциативный подход в изучении специфики образов языкового сознания представителей определенного лингвосоциума. На примере методики изучения ценностных характеристик PR / ПІАР / ПІІАР показывается алгоритм исследования образов языкового сознания, позитивных и негативных оценок носителей английского (американский вариант), украинского и русского языков.

Ключевые слова: ассоциативный эксперимент, концепт, языковое сознание, ценностный компонент, семантическая зона.

Vanina G.V. Valued description of concept концепта PR / ПІАР / ПІІАР: research method // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2014. – Vol. 27 (66). No 1.1 – P.50-54

In the article associative approach in the study of specific features of linguistic consciousness images, given by representatives of the certain lingvosociety, is analysed. On the example of the study of the concept PR / ПІАР / ПІІАР valued descriptions the author gives the algorithm of research of linguistic consciousness images, positive and negative estimations of native speakers of the English (American variant), Ukrainian and Russian languages.

Keywords: associative experiment, concept, linguistic consciousness, valued component, semantic area.

Поступила до редакції 11.05. 2014 р.